अत्र 'श्मश्रुलैः' इत्यस्य 'सरघाव्याप्तैः' इति दृष्टान्तवत्प्रतिबिम्बनम् ।
शब्दमात्रेण भिन्नत्वे यथा—

'स्मेरं विधाय नयनं विकसितमिव नीलमुत्पलं मयि सा ।
कथयामास कृशाङ्गी मनोगतं निखिलमाकूतम् ॥'

अत्रैके एव स्मेरत्वविकसितत्वे प्रतिवस्तूपमावच्छब्देन निर्दिष्टे ।

एकदेशविवर्तिन्युपमा वाच्यत्वगम्यते ॥ २४ ॥

भवेतां यत्र साम्यस्य—

यथा—

'नेत्रैरिवोत्पलैः पद्मैर्मुखैरिव सरःश्रियः ।
पदे पदे विभान्ति स्म चक्रवाकैः स्तनैरिव ॥'

अत्रोत्पलादीनां नेत्रादीनां सादृश्यं वाच्यं सरःश्रीणां चाङ्गनासाम्यं गम्यम् ।

कथिता रसनोपमा[1] ।
यथोर्ध्वमुपमेयस्य यदि स्यादुपमानता ॥ २५ ॥

स्ताभिर्व्याप्तैः क्षौद्रपटलैर्मधूत्पत्तिस्थानैः[1] 'मौचाक' इति प्रसिद्धैः । **श्मश्रुलैरित्यस्येति** । दृष्टान्तालंकारे यथा वाक्यार्थयोरिवाद्यभावात्सादृश्यं प्रणिधानगम्यं तथात्रापि श्मश्रुसरघयोः । अत्र श्यामत्वविशेषः सादृश्यहेतुः । एवं च 'सादृश्यहेतू गुणक्रिये' इत्यस्योपलक्षणतया द्रव्यस्यापि साधारणधर्मत्वमवगन्तव्यम् ॥ **स्मेरमिति** । आकूतमभिप्रायम् । **एके एवेति** । संख्यार्थादेकशब्दाद् द्विवचनासंभवादयं पाठो न युक्तः । किं तु 'अत्रैकमेव प्रफुल्लत्वं प्रतिवस्तूपमावद् विभिन्नाभ्यां स्मेरविकसितशब्दाभ्यां निर्दिष्टम्' इति पाठो बोद्धव्यः । एकक्रियायाः शब्दभेदेनोपादाने यथा—'प्रकाशते मुखं तस्याश्चन्द्रमा दीप्यते यथा ।' नन्वत्र वाक्यैक्याभावात्कथमुपमेति चेत् । न । यथा 'अमावास्यायां श्राद्धं कुर्याद्, रात्रौ श्राद्धं न कुर्वीत' इत्यत्र संभेदेनान्यतरवैयर्थ्यमिति न्यायेन रात्रीतरत्रामावास्यायां श्राद्धं कुर्यादित्येकवाक्यत्वं तथात्राप्येकवाक्यत्वस्वीकारात् ॥ प्राचीनैरस्वीकृतामपि प्रमाणसिद्धामेकदेशविवर्तिनीमुपमामाह—**एकदेशेति** । यत्र वाक्ये कस्यचित्साम्यं वाच्यं कस्यचिद्गम्यं तत्रैकदेशवर्तिन्युपमेत्यर्थः । इयं चैकदेशविवर्तिरूपकवत्साङ्गस्याङ्गिनः सादृश्य एव संभवति ॥ **नेत्रैरिवेति** । अङ्गना इव सरःश्रियः पदेपदे प्रतिवस्तु विभान्ति स्म । अत्र नेत्रादित्रयमुपमानस्य उत्पलादित्रयमुपमेयस्याङ्गम् ॥ रसनोपमामाह—**कथितेति** । **यथोर्ध्वमिति** । पूर्वोपमायां यदुपमेयमुत्तरोपमायां

---

1. रसनेति । यथा खलु रसनायां पूर्वत्वमधिगतायाः क्षुद्रघण्टिकायाः परग्रथनावसरे परत्वं तथैवात्र पूर्वपूर्वोपमेयस्योपमानत्वसंपादनाय परपरप्राप्तिरिति तत्त्वम् ॥

---

१ 'मधूत्पत्तिस्थानैः' इति पुस्तकान्तरे नास्ति.